

KLIC TRIGLAVA

LETO XVI.

LONDON, 20. APRILA 1963.

ŠTEV. 287.

MIR NA ZEMLJI

Z vero v superiornost krščanskih idealov, z vero, "ki gore pre = stavlja", se je papež Janez v velikonočni okrožnici "Pacem in terris" lotil vprašanja človeškega sožitja. Odločno je zavrnil misel, da more surova sila rešiti mednarodna vprašanja. V stvari je tudi odklonil go li antikomunizem, ki se je tako v teoriji in še bolj v praksi izkazal kot negativistična alternativa komunizmu. Nasproti temu je postavil vero v človeško dušo in dopustil, da imajo tudi sicer zmotne ideolo = gije ter politični sistemi, ki izhajajo iz njih, a ki jih ne gre že same po sebi enačiti s prvimi, gotove pozitivne primesi in stremlje = nja. Zato preostaja človeštvu, zaradi njegove lastne ohranitve, edi = nole pot sožitja.

Ni dvoma, da je tako približanje temu vелеvprašanju, o katerem smo v našem listu leta nazaj na podoben način pisali dokaj često, pol = no nevarnosti in tveganja. Toda, ali ni mar navsezadnje vse življenje eno samo tveganje? Ugotovili smo, da je alternativa koeksistenci samo non-eksistenca. To je zdaj z najvišjo zemeljsko moralno avtoriteto po trdil papež Janez, ki ni postavil nasproti surovi sili proti = sile am pak idejo, v prepričanju, da bo končno zmagala Resnica.

Lahko si predstavljamo, kako majhen človeček s pigmejsko mentali = teto postane ob moralni veličini papeža Janeza tisti generalni vikar celovške škofije, ki "mir na zemlji" izpoveduje na ta način, da slo = venskemu duhovniku, ki je poučeval slovenske otroke krščanski nauk v slovenskem jeziku, prepove nadaljnje poučevanje. To se je zgodilo v letu Gospodovem 1963. v Dobrli vesi na Koroškem. Krivica tako vpije do neba, da je Narodni svet koroških Slovencev javno vprašal, "kdo nosi v škofiji zadnjo odgovornost pred Bogom?".

Enostavno nemogoče nam je dojeti mentalno omejenost odgovornih cerkvenih faktorjev, ki hočejo na tak in podoben način zmagovati nad komunizmom, ko je vendar očitvidno, da s tem služijo Antikristu in mu pripravljajo pot. To ni samo zločin nad slovensko krvjo, je zločin nad krščansko edinstvo, za katero si zadnje čase prav papež Janez toliko prizadeva. Kako naj ob takem ravnanju, takorekoč na meji, ko se sreču = jeta Vzhod in Zapad, vzhodna in zapadna Cerkev, katoliški verniki bra nimo svojo Cerkev pred očitki, da ni tolerantna!?

Rotimo vse naše organizacije, ki imajo še kaj poguma in časti, in to ne samo slovenske ampak tudi hrvatske, srbske in macedonske, orga = nizacije in njihove člane, ki jim je do ohranitve naše krvi in do krš = čanskega bratstva, da v direktnem apelu na avstrijski katoliški epi = skopat predočijo, kam vodi takšno nekrščansko postopanje celovškega ordinariata.

Rotimo vso slovensko duhovščino, da v združenem nastopu najde pot do papeža Janeza in mu predoči, da v Celovcu podirajo, kar on gradi. Ne dvomimo niti najmanj, da bo kljub kanonskim predpisom, našel načina, da obsodi in prepove tako nekrščansko početje.

"...apeliramo na pravični čut vesoljne Cerkve, apeli = ramo na krščansko čuteči svet zunaj naše dežele!" , zaključuje svoj "Krik iz Korotana" Narodni svet ko = roških Slovencev.

Današnji KLIC
ima 18 strani

ŠKARJICE BRUSIT

Jugoslavija ima novo ustavo in staro zastavo. Drugače se je bore malo spremenilo, čeprav so razpravljali na dolgo in široko in čeprav bodo sledila predsedanja po uradih od Beograda do Blatne vasi, ker so "rotacijo" celo v ustavo zapisali. Med sabo bodo titovci zamenjavali položaje kot otroci, ki se grede škarjice brusit in tekajo od drevesa do drevesa. Z otročjo igro demokracije ne bodo okrepili, ker je malo verjetno, da bi ostrim očem kadrovskih in volivnih komisij ušel kdorkoli, ki misli po svoje in ne po partijsko.

Upravičeno se sprašujemo, kakšen smisel imajo neprestane reforme, reorganizacije, predsedanja in preurejanja, katera so kronali z novo ustavo. Po eni strani izražajo komunistično priznanje, da v socialistični državi marsikaj ni v redu. Po drugi strani kažejo na komunistično boleznen, da reorganizirajo iz samega veselja do reorganiziranja in ker smatrajo, da navidezne površne preureditve pomenijo napredek. K uspešnemu poslovanju taka preurejanja prav gotovo ne pripomorejo, ker upelejejo nov sistem, ko se še stari ni dobro utekel. To velja za upravo, kjer je preurejanje občin in okrajev privedlo do tega, da so sedanje občine podobne nekdanjim okrajem, namesto bivših občin pa so uvedli nove edinice. Isto velja za gospodarstvo, kjer so najprej administrativno centralizirali, nato demokratično decentralizirali, zdaj pa integrirajo. Takemu reševanju vprašanj lahko rečemo dogmatizem ali pa pri smodarija, ker si komunisti najprej nekaj zabijejo v glavo, nato pa uvajajo reforme ne glede na uspeh. Če Tito reče, da je integracija potrebna, bodo integrirali do onemoglosti in se vrteli v rotaciji ob istem času, kot so preje decentralizirali do absurda, ko je Tito rekel, da je decentralizacija potrebna. Pod komunizmom ne misliš s svojo glavo; zate misli partija in voditelji.

Smešno in žalostno je, da se ljudje puste voditi za nos. Samo smešno pa je, kako so rdeči očetje sledili našemu nasvetu, premislili zadevo z rdečo zastavo in se končno odločili, da je trobojnica boljša. (Poročilo objavljamo na 17. strani.)

ŽEBELJ NA GLAVO

Na 7. strani objavljamo odgovor g. Farkaša na članek g. Marčetića (KT 286) o Južnoslovanski demokratični zvezi. Da ne bi zašla v polemiki pre daleč, mislimo, da bi koristilo razpravi, če bi g. Marčetić posredoval od govore, pojasnila, na točke, ki jih povzemamo iz članka g. Farkaša: 1) Kako gleda vodstvo JDZ, ki izhaja v pretežni meri iz zborniških vrst, na Ljotičev nauk ter sodelovanje z okupatorjem (brez ozira na to, kar zdaj piše ISKRA); 2) zakaj so ustanovitelji JDZ dejansko zapustili "Zbor"; to, upamo, bo pojasnilo, če je upravičena bojazen, da hočejo v obliki novega programa vsiliti emigraciji "zborniško ideologijo"; 3) "Pravici na rodu na samoodločbo" predpostavlja g. Farkaš "pravico človeka do samoodločbe". Da ne bi zašla v abstraktno filozofijo, bi bilo umestno, da g. Marčetić kratko pojasni, zakaj vztraja na prvem in odklanja drugo odn. v koliko vidi možnost kompromisa med obema.

Zaključena je razprava o metodah dela, kajti različni časi, različne prilike in različni ljudje narekujejo, določajo, različne metode dela. Samo rezultati in čas morejo biti sodniki nad tem, v koliko so bile specifične metode v specifičnih prilikah, primerih, najboljše.

Smatramo irelevantno, če 25% sedanjega vodstva JDZ izhaja iz "Zbora", ako so se odločili za demokratično pot. Njihova starost ne bi govorila - z nekaj izjemami - da so bili "velike ribe". A kot demokrati moramo pač prepustiti članstvu JDZ, da si izbira svoje vodstvo, ne pa da mu ga kdorkoli izven organizacije diktira.

Čeprav obstoje dokazi in priče, da je bilo tudi v Mihailovičevi KJVvD marsikaj narobe, vendar ne gre a priori istovetiti početja gotovih "četnikov" z edinicami Mihailovičeve vojske. Treba je biti bolj specifičen in kritičen ali pa bolj konkreten, čeprav priznamo, da je posel težak spričo Mihailovičeve naivnosti odn. nesrečnih okoliščin, ko so mnogi "četniki" nastopali v njegovem imenu

SLOVENCIM PRED VOLITVAMI

(Od našega dopisnika)

Na lanskim upravnim volitvah v Trstu so demokratični Slovenci 4 skupin (Slovenska demokratska zveza, Slovenska katoliška skupnost, Slovenska krščansko socialna zveza in Skupina neodvisnih) nastopili s svojo Skupno slovensko listo, ki je prejela 4800 glasov in eno mesto v občinskem svetu.

Za letošnje volitve v državni zbor (28. aprila) pa so Slovenci v Italiji presodili tri različne možnosti nastopa: s samostojno kandidatsko listo, (ki ne more doseči volilnega kvocijenta,) z oddajo belih glasovnih ali s podporo kake tuje stranke.

V Trstu so se odločili za samostojno Skupno slovensko listo s kandidati za poslansko zbornico. Za senat se ne poteguje nobeden, ker sta v Trstu samo dve volilni okrožji, zakon pa zahteva povezavo kandidatov v najmanj treh okrožjih. Štiri skupine, ki so predložile Skupno slovensko listo, menijo, da bodo vsaj ohranile discipliniranost slovenskih volivcev in pridobile celo nekaj novih. Vsekakor bodo s tem onemogočile, da bi slovenski volivci glasovali za ekstremistične in tuje stranke.

V programu, ki so ga objavile, pravijo: "Skupna slovenska lista na Tržaškem se bori za ohranitev in okrepitev slovenstva pri nas. Borila se bo za uveljavitev 6. člena ustave in uzakonitev Spomenice o doglasju. Zavzema se za pravico in uporabo slovenščine v vseh javnih uradih in ustanovah, za zaščito narodne sestave naših krajev pred umešnim raznarodovanjem, za večje upoštevanje potreb in koristi krajev, kjer žive naši ljudje. - Skupna slovenska lista se postavlja za delavske in kmečke sloje. Podpira vsa najnaprednejša stališča delavskih sindikatov in kmečkih ter obrtniških in trgovskih strokovnih organizacij. Boj za narodne pravice je tesno povezan z bojem za socialne in gospodarske zahteve."

Računajo, da bo Skupna slovenska lista dosegla kakih sedem do osem tisoč glasov največ. Za poslansko mesto je potrebno kakih 40.000.

V Gorici pa je položaj drugačen. Goriški Slovenci bodo podprli kandidate italijanske Krščanske demokracije. V nedeljo, 31. marca, so namreč na sestanku somišljenikov-volivcev Slovenske demokratske zveze s 56 glasovi proti 2 (dva sta se vzdržala glasovanja) sklenili pripomočiti slovenskim volivcem, naj glasujejo za Demokristijano. Kakšni razlogi so jih privedli do tega?

Pred glasovanjem so zbranim Slovincem člani vodstva goriške SDZ poročali o splošnem političnem položaju, o prizadevanjih in uspehih na političnem, šolskem, kulturnem in socialnem področju, kar zadeva slovensko manjšino ter o možnostih, ki se nudijo slovenskemu volivcu na teh aprilskih volitvah, da bi dosegli gotove pravice. Člani vodstva so imeli pred tem razgovore s predstavniki Krščanske demokracije, kjer sta se oba kandidata te stranke - za poslansko zbornico in senat - obvezala, da bosta tako kot v preteklosti tudi v bodoče podpirala rešitev do ločenih vprašanj, ki zadevajo slovensko manjšino (šolstvo, gospodarstvo, socialno, narodno področje). Takoj se postavlja vprašanje: Pa jima gre verjeti? Ni morda to samo volilna obljuba? Vodstvo SDZ jima verjame, ker so goriški Slovenci tudi leta 1958 podprli Krščansko demokracijo, kar jim je pozneje prineslo ugoden šolski zakon.

V programatskem razglasu pravi SDZ v Gorici: "Nas ni zadostno štelo, da bi si lahko izvolili svojega poslanca in svojega senatorja. Vsi kandidati slovenskega jezika, recimo titovci, ki so leta 1948, 1953 in 1958 bili na italijanski komunistični oziroma socialistični listi, so ostali razočarani, ker niso bili izvoljeni. Izvoljeni ne bodo niti letos, ker italijanski komunisti in socialisti lovijo slovenske glasove le za svoje kandidate italijanskega jezika. - Mi demokratični Slovenci ne gremo na nobeno tujo listo. Ohraniti hočemo svojo samostojno, od nikogar odvisno organizacijo. Imamo pa pravico, da sklenemo politični dogovor, s katerim koli hočemo. Prav zato ker smo samostojni, bomo kakor v preteklosti ob vsaki drugi priliki nastopili s svojo SLOVENSKO

LISTO.—Slovenci smo pripomogli k zlomu fašizma in k nastanku demokratične republike. V tej demokraciji uživamo socialni in gospodarski napredek." Razglas nato našteva razne ugodnosti, ki jih tudi slovenski kraji in ljudje z državno pomočjo uživajo v okviru republike in trdi, da je "naš kmet na svoji zemlji sam gospodar." Goriški Slovenci da so se upirali fašizmu, ker so ljubili svobodo in demokracijo; zato tudi odklanjajo komunizem. V njihovo korist da je, če se v državi ohranijo pogoji svobodnega in demokratičnega življenja in socialnega ter gospodarskega napredovanja. "Eden in glavni teh pogojev je močna demokratična vlada, katero naj tudi v bodoče sestavljajo samo demokratične stranke. Sicer zavlada komunistična diktatura in mi Slovenci dobimo zopet jarem na tilnik!" Proglas nadaljuje, da je najmočnejša od teh strank Krščanska demokracija in da je v interesu vseh državljanov in tudi goriških Slovencev, da stranka ostane na oblasti tudi v bodoče "in s tem zajamči sestavo in obstoj širše demokratične vlade."

Ta očividni primer dvojnega in različnega nastopa demokratičnih Slovencev v Italiji priča, kako težak in kritičen je njihov politični in s tem narodni položaj. Brez dvoma da leži vzrok te dvojnosti tudi v preteklosti, ko sta bili obe pokrajini pod dvema različnima upraviteljskima. Iz obeh proglasov je moč čutiti iskreno prizadevanje i Tržačanov i Goričanov, da bi si izboljšali svoj položaj in se ohranili pri življenju. Sami so in brez pomoči od tiste strani, ki bi že po naravnem nagibu morala priti: Titovci in ostali slovenski levičarji so se sramotno predali komunistični in socialistični strani in programu ter s tem kajpak v naprej otežkočili položaj vse slovenske manjšine. Ni nobenega dvoma, da so oni s svojo samolastno politično akcijo, ko so razpustili lastne politične organizacije in se vključili v laške, v naprej v gotovem oziru diktirali politični nastop demokratičnih skupin ali pa vsaj omejili različne možnosti.

Zdi se, da so goriški Slovenci napram tržaškim morda v boljšem položaju, v kolikor so pri kandidatih Krščanske demokracije — kot je videti — našli boljše razumevanje za manjšinske probleme. Na to kaže uspeh s šolskim zakonom po volitvah l. 1958. Poleg tega trije slovenski svetovalci SDZ v goriškem občinskem svetu podpirajo občinski odbor, ki ga sestavljajo krščanski demokrati in imajo seveda besedo pri raznih vprašanjih in dosežejo marsikaj za slovensko manjšino.

Dr. POGAČNIK IMENOVAN ZA ŠKOFA

(Od posebnega dopisnika iz Trsta)

Januarja sem poročal o težki bolezni nadškofa dr. Vovka, ki da naj bi dobil koadjutorja. Ta je bil zdaj imenovan in na cvetno nedeljo 7. IV. tudi posvečen: generalni vikar prelat dr. Jože Pogačnik. Je bilo torej moje poročilo o vprašanju nadškofovega nasledstva netočno?

Ne bi rekel, da si je sam nadškof Vovk predložil dr. Pogačnika za pomočnika, kot je izjavil ob posvečenju. S to postavitvijo namreč vprašanje dr. Vovkovega nasledstva ni avtomatično rešeno, če bi nadškof nenadoma umrl. V imenovanju, kolikor zvem iz domovine, ni govora o pravici do nasledstva, kot je bil npr. to primer z dr. Bukatkom, kar zadeva beograjsko nadškofijo. Tako kaže, da so vprašanje rešili samo tako, da je dobil nadškof dr. Vovk pomočnika, ki ga bo razbremenil pri delu, vprašanje nasledstva pa je ostalo — odgodeno. Obstoja možnost, da se bo novi škof veliko bolj izkazal, kot pa se boje njegovi duhovni sobratje, in torej še vedno lahko postane bodoči ljubljanski nadškof, če izgubimo dr. Vovka, in to ob podpori večine duhovščine. Po drugi strani pa obstoja možnost, da dobi tedaj ljubljanska nadškofija čisto drugega nadpastirja, a da dr. Pogačnik še naprej ostane pomožni škof ali pa bi bil prestavljen kam drugam. Zakaj ne bi, končno, postal tedaj mariborski škof dr. Držečnik novi ljubljanski nadškof? Kot je pod Janezom XXIII. vse mogoče, je nazadnje nadškof dr. Vovk še živ in upajmo, da se mu bo tudi zdravje izboljšalo.

V Jugoslaviji je sedaj 19 rezidencialnih in 9 pomožnih škofov.

FILIOQUE

"Vprašanje izhajanja sv. Duha predstavlja tako danes kot pred de vetimi stoletji temeljno razliko med zapadno in vzhodno Cerkvijo. Filioque ni formula brez pomena," začena g. Stevan K. Pavlović iz Milana svoj članek o Vatikanskem koncilu v februarški številki NAŠE REČI. "Nicejsko-carigrajska veroizpoved namreč izpoveduje - ponavljajoč Kristusove besede (Janez 15, 26), - da sv. Duh 'izhaja iz Očeta'. Toda Franki so na podlagi lastnega tolmačenja sv. Avguština dodali, da izhaja sv. Duh od Očeta 'in sina' (Filioque). Da bi utrdili svojo sporno zakonitost, so novi zapadni cesarji vsilili papežem ta dodatek začetkom XI. stoletja."

"Pravoslavna teologija je odklonila, da bi enostransko podredila Duha Sinu, ker tako eden kot drugi skupno izhajata iz Očeta, edinega izvora božanstva; tako je ohranila ravnotežje med rojstvom Sina in izhajanjem Duha. Tako je tudi na Vzhodu ohranjeno ravnotežje med skrivnostno obliko Cerkve in njeno harizmatično obliko. Duh, ki predstavlja svobodo, navdihnjenje, dogodek, se do Cerkve kot skrivnostnega in ustanovnega telesa Kristovega ne nahaja v odnosu enostranske podrejenosti ampak medsebojne službe."

"V osnovni zvezi se v vključitvi "Filioque" nahaja tudi drugi vsebinski vzrok razkola - volja rimskih papežev, da pretvorijo svoje duhovno prvenstvo med krajevnimi Cerkvami v neposredno pravno oblast nad temi Cerkvami, ne glede na uveljavljene pravice škofov in patriarhov. S postavitvijo Duha v odvisnost od Sina je bilo omogočeno, da je skrivnostna ustanova in monarhija Kristusovega namestnika zmagala v rimski Cerkvi nad svobodo v sv. Duhu in občem svečeništvu."

"Kot odgovor na poziv papeža Pija IX. so vzhodni patriarhi izdali 1848. svečano poslanico, v kateri rotijo papeža, da ne uvede dogme o nezmotljivosti: opomnili so ga, da je celotna Cerkev dolžna varovati resnico. Toda ko je predhodni koncil rimske Cerkve sprejel dogmo o papeški nezmotljivosti (1869.), je s tem dovršil razcep in zaključil razvoj, ki se je začel pred več kot osmimi stoletji. Leta 1014. je cesar Henrik II. ob priliki svojega kronanja v Rimu naročil papežu, da je maševal s "Filioque". Leta 1869. je prvi Vatikanski koncil sprejel dogmo o nezmotljivosti. Tedaj je razcep postal globlji kot kdajkoli prej."

"Edina sila, s katero je razpolagal Pij IX. v obrambi usihajoče svetne oblasti sv. Stolice, je bila duhovna. Verjel je, da jo bo okreplil, če mu bo cerkveni zbor priznal nezmotljivost. To je bil cilj prvega Vatikanskega zbora 1869. pred francosko-nemško vojno; kar ni izzvalo nasprotja samo pri vzhodnih Cerkvah ampak tudi v znatnem delu katoliškega mnenja. Potem ko je bila papeška monarhija proglašena za neomejeno, bi prvi Vatikanski zbor lahko bil poslednji sabor rimske Cerkve. Zasluga sedanjega papeža Janeza XXIII. je, da se je katoliški episkopat znova zbral, malo manj kot sto let po razglasitvi dogme o nezmotljivosti."

Po tem načelnem uvodu preide g. Pavlović na osebnost moža Roncalija vse do njegove izvolitve za Janeza XXIII., do sklica vatikanskega koncila, njegovega delovanja in odklonitve mednarodnega katoliškega episkopata, da se podredi rimski Kuriji.

Pred zaključkom se avtor dotakne prizadevanj papeža Janeza in kardinala Bee za zблиžanje s pravoslavnim Vzhodom. Tu navaja, da je "vaseljenski (carigrajski) patriarh izjavil nekemu atenskemu listu, da so prozelitstvo (spreobračanje) in 'unijatske' Cerkve še vedno ovire tesnega sodelovanja med pravoslavnimi in katoličani. Nade v obnovo edinosti so preuranjene. Za rimsko Cerkev pomeni edinost še vedno zedinjenje s papeškim prestolom. Katoliška Cerkev ne more spremeniti svoje narave niti se odreči svojim dogmam. - Toda kljub temu se stališče sedanjega zbora, polno ljubezni in razumevanja, ostro razlikuje od stališča prejšnjega koncila", spet nadaljuje g. Pavlović. "Kar je važnejše, v sami katoliški Cerkvi obstoja cel niz novih strujanj, ki

ki težijo po vrnitvi k skupnim izvorom in s samim tem k ublažitvi uvedenega absolutizma in doktrinarne negibčnosti Rima. Pokret 'nove teologije', ki vidi v izročilu in liturgiji duha, ki stalno oživlja sv. Pismo; ponovna vzpostavitev vloge krajevnih Cerkva in laikov; nazadnje sklic samega Sabora, ki je vrnil episkopatu ves njegov pomen. Vse to so važni koraki, s katerimi se rimska Cerkev bliža poti, na kateri se bodo laže srečale Cerkve Vzhoda in Zapada..."

Mnenje katol. duhovnika

Na ta članek je č.g.dr. Stanko Janežič, ki ga že poznamo iz naše lista kot izvedenec za vprašanja krščanskega zedinjenja, dal tole izjavo:

"Z zanimanjem sem prebral članek "Vatikanski sabor" v letošnji februarški številki srbskega londonskega lista NASA REČ (str.2-4). Napisal ga je Stevan K.Pavlović in to v duhu iskrenosti in v težnji po objektivnosti.

Ne da bi se dotikal piščevega časnikarskega poročanja o delu koncila in 'strujah' med koncilskimi očetmi, v tem kratkem zapisu rad poudaril, da smo slovenski katoličani veseli, da se tudi srbski tisk začne zanimati za vesoljni cerkveni zbor v Rimu in da je ton tega pisanja takšen, da vabi k razgovoru.

Najprej moramo prestopiti mrzlo črto, ki nas loči, si podati roke in si pogledati v oči. Potem moramo eni in drugi spregovoriti besedo, ki ne bo sovražna in napadalna, temveč razumvajoča, dobrohotna, potrpljiva in ljubeča. Drugo bo prišlo samo po sebi.

Potrebujemo mnogo takih osebnosti, kot je sedanjí sveti oče Janez XXIII, o katerem tudi S.K.Pavlović piše s spoštovanjem in simpatijo. Na začetku svojega članka se je pisec nekoliko razpisal o podatku "Filioque - in iz Sina" v nicejsko-carigradske veroizpovedi. Toda skoro vsi sodobni apostoli cerkvenega zedinjenja se strinjajo v tem, da nauk o izhajanju sv. Duha danes ne predstavlja izrazite ovire za zedinjenje med pravoslavno in katoliško Cerkvijo.

Že na zedinjenem cerkvenem zboru v Florenci leta 1439. so po dolgem proučevanju raznih mest sv. pisma in cerkvenih očetov učeni zastopniki krščanskega Vzhoda in Zahoda prišli do soglasja. Na Vzhodu in Zapadu so skozi vsa prva stoletja verovali isto, le izražanje je bilo navadno različno: latinski cerkveni očetje so raje pisali, da sv. Duh izhaja iz Očeta in Sina, vzhodni cerkveni očetje pa, da izhaja iz Očeta po (dia) Sinu. Ni pa potrebno, da bi bilo to vselej omenjeno, zato je postranskega pomena, ali je dodatek "Filioque" vključen v veroizpoved ali ne, ker vsebine veroizpovedi prav nič ne spremenijo. Za globlje spoznanje tega nauka je potreben iskren teološki študij sv. pisma in cerkvenih očetov. Za tistega, ki želi kaj več o tem pisati, je to nujno. Vendar znova poudarjam, da to vprašanje pri zedinjenem delu danes najbrž ne bo delalo posebnih težav. Razen seveda, če bi trinitarni nauk nasilno povezovali s papeškim prvenstvom, ki predstavlja resnično trd oreh za popolno zedinjenje krščanskega Vzhoda in Zapada.

Toplina novega ozračja med kristjani, skupna stiska sedanjega časa in množina skupnega verovanja pa vedno bolj glasno govore, da bomo katoliški in pravoslavni kristjani kmalu podrli zidove, ki nas ločijo, in bomo družno gradili eno Kristusovo Cerkev bodočih stletij!"

V tem mesecu izideta knjigi: "Conversations with Stalin"; Milovan Djilas. Penguin, 3/6. (Ne bo v tej ceneni izdaji na prodaj v sev. Ameriki) - "Studies in Communist Economy"; by M. Miller, Ljubo Sirc, T. Piotrowicz. Institute for Economic Affairs - Andre Deutsch. 18/-

KLIC TRIGLAVA izhaja okoli 20. v mesecu. Izdaja ga Slovenska Pravda. Njeno mnenje predstavljajo le članki, podpisani od izvršnega odbora. List urejuje Dušan Pleničar. - Uredništvo: 76 Graeme Road, ENFIELD, Middx. (Tel: ENF 5097). - Uprava: BM/TRIGLAV, LONDON, W.C.1.

VEKOSLAV FARKAŠ:

RAZGLEDI

nepoznanja njihovega "programa", ki bi ga moral - po g. Marčetiću - dobro preštudirati, da bi ga razumel. To, kar piše o g. Tošiću, Srbski zvezi "Osvobojenje" in listu "Naša reč", ne spada v razčiščevanje pojmov o stališču, ljudeh in mestu Zveze "Bodočnost" v emigraciji.

G. Marčetić me obtožuje, da sem "tako utonil v preteklost, da - kot kaže - ne opazi(m), da je tako v domovini kot v emigraciji prišlo do pomembnih sprememb." Zanimivo je, kako običajno bivši totalitarci stalno želijo, da se pozabi preteklost pred okoli dvajsetimi leti, in to tista ki je neprijetna zanje, in da se govori samo o tisti preteklosti, ki je v korist njihovi sedanji tezi, "programu"! Ničesar jih npr. ne ovira, da ne bi postavili vse tiste, ki so se za časa vojne borili pod generalom Mihailovičem, v vrste "četnikov", in da potem v isti sapi dolžijo za bratomorilski boj med Hrvati in Srbi za časa vojne "ustaške in četniške koljače". To je po logiki gospodov iz "Bodočnosti" dovoljeno; to tako treba da bude! Ko pa so oni zapustili "Zbor" in postali "južnoslovanski demokrati", pa niso smatrali potrebno pojasniti: kako gledajo na svojo nedavno preteklost. Kako gledajo na Ljotičev nauk. Kako pojasnjujejo svoje iskreno sodelovanje z okupatorjem? (Nedavno je zborški list ISKRA (25. dec. 1962) odkrito in pošteno zapisal: "Kolaborirali smo z okupatorjem v pretekli vojni zavestno, odkrito in pošteno v borbi proti komunistom..." - samo pozabili so dodati, da je bila v vprašanju tudi borba proti demokratom in enotam g. n. Mihailovića.) Ko sem pred tremi leti pozdravil ustanovitev "Bodočnosti", sem upal, da bom tekom časa v njihovem tisku dobil odgovore na ta in podobna vprašanja ki gotovo tudi zanimajo druge. Treba je biti politično moder in predvsem hraber in pojasniti vprašanja take narave. S kakšno pravico pričakujejo gospodje iz "Bodočnosti" privilegij, da ne bi smeli govoriti o njihovi preteklosti, a da bi oni smeli govoriti o preteklosti drugih?

G. Marčetić piše, da niso v Bodočnosti vsi bivši zboršaši ampak da je takih članov le kakih 25%. Ne pove pa, da je teh 25% duhovnih očetov Saveza, da sta v njihovih rokah oba lista Saveza (HRVATSKA ZORA - ur. g. Roko Kaleb; SRPSKI VIDICI - ur. g. Slobodan Stanković), da prav teh 25% stvarno vodi Zvezo Bodočnost in da vsi ti bivši zboršaši niso bili v preteklosti "male ribe". Zbora. Ne glede na to, koliko se bo ta odstotek s porastom članstva manjšal, dejstvo bo ostalo, da bodo Zvezo vedno vodili bivši zboršaši. To ni nobena nesreča, če bodo ti gospodje pojasnili svojo preteklost, da bi mogli videti vsi v emigraciji in doma, v koliki meri so oni ohranili ideje pok. Dimitrija Ljotića, ustanovitelja pokreta Zbor. Ne mislim s tem reči, da so bile vse ideje Ljotičeve zanič. Morda je on celo postavil točno diagnozo bolezni naše predvojne družbe in je morda hotel to bolezen zdraviti z nepravilnim zdravilom? Ne vem.

Prepričan sem, da nima Zveza fizične zveze z Zborom - toda ali nima tudi idejnih? (Vem, da imajo prekrasen "program" - toda sklicevati se nanj nima mnogo smisla, ker imajo prekrasne programe, ustave, statute, rezolucije tudi totalitarci, vključno komunisti.) Gotovo drži, kar trdi g. Marčetić, da je zborška skupina danes izgubila na pomenu, ki pa ga je nekoč, prve dni v emigraciji, v veliki meri imela (je morda to razlog, da so mlajši zboršaši zapustili matico in ustanovili "Bodočnost"?). Vzrok temu pomenu pokreta Zbor na začetku emigracije je treba iskati v dejstvu, da so oni imeli od vseh emigrantskih skupin največje število intelektualcev, ki so za časa vojne dobro živeli in fizično niso bili sestradani. Ostale skupine so imele manjše število intelektualcev, več jih je pač pustilo svoje kosti v Jugoslaviji. Tisti pa, ki jim je uspelo priti v emigracijo, in ki jih je prej preganjal okupator, so pa zdaj naenkrat začeli biti preganjeni tudi od "zaveznikov". Razlika je obstojala tudi med discipliniranimi, "monolitnimi" zboršaši in zmučenimi, razočaranimi "četniki". Že ob samem začetku emigracije so zboršaši poskušali, da se kot intelektualci postavijo na

Južnoslov. demokratska zveza: Pojasnila g. Marčetića (KT 268) o "južnoslovanski" zvezi "Bodočnost" so zanimiva, ne glede na to, da me pri tem obtožuje površnosti, plitkosti in

čelo emigracije. Bilo je nekaj začetnih uspehov tako med izseljenci in med bivšimi vojnimi ujetniki, pa tudi med emigranti iz leta 1941. Če se temu ne bi uprli ljudje kot g. Tošić, bi danes bili zborashi v emigraciji pomembno dejstvo, enako, kot so ustaši dejstvo, pomembno dejstvo, v hrvatski emigraciji (tudi slednji so uspeli prevreči večino svojih inteligentov v emigracijo.) Zborasem je bilo treba več kot 15 let, da so odkrito zapisali, da so iskreno sodelovali z okupatorjem, in da se zdaj s tem ponašajo. S tem so samo potrdili, kar so g. Tošić in podobni stalno govorili in zaradi česar nas zdaj g. Marčetić obtožuje "ljotičevske obsedenosti". Ni torej čudno, če g. Tošić in njemu podobni mislijo, da poskuša "Bodočnost", ustanovljena od bivših zborashev, doseči tisto, kar Zborasem ni uspelo - da emigraciji vsilijo "zborasško ideologijo" v obliki novega programa. Oni enostavno ne verjamejo, da obstoja fizična in idejna prekinitev odnosov med sedanjim pokretom "Zbor" in bivšimi zborashi iz "Bodočnosti". G. Marčetić bi moral vedeti da ni le dovolj "odločno obrniti hrbet bremenom preteklosti", ker smo mi i biološko i idejno deca preteklosti, in to ne le neposredne preteklosti, ampak tudi daljne, daljne preteklosti. Da bi mogli delati v sedanjosti za bodočnost, moramo poznati tudi preteklost, ne pa ji obrniti hrbet. Hočeš nočeš - breme preteklosti se nahaja na naših ramah!

Rekel sem, da je "Bodočnost" mislila, da je odkrila Ameriko, ker je na prvo mesto postavila tkzv. "načelo pravice narodov na samoodločbo", kot najvažnejšo stvar. G. Marčetić priznava, da je to njihov poskus, da najdejo izhod iz teške krize itd. Če je "poskus", zakaj se potem razburjati, če ga kritiziram? In zakaj potem tiste, ki se z njim ne strinjajo, potem obtoževati, da jim manjka pogum? Poudarjajoč stalno in ne prestando to "pravico narodov na samoodločbo" kot najpoglavitejšo reč v naši problematiki, se hočejo gospodje iz "Bodočnosti" neizogibno vrniti na leto 1918. in nato znova iti po isti poti, po kateri so šli do današnjega dne. Ali pa celo hujši! "Bodočnost" je obsedena od "nacionalnega problema" in zanje predstavlja to alfo in omega naše politične problematike. Vse ostalo, tudi demokracija, ni važno, je drugo razrednega pomena. Ali je potem čudno, če pod vplivom "Bodočnosti" posamezni ljudje začenjajo demokracijo identificirati izključno s to "pravico". Kam bi to pripeljalo?

Da bi dokazali, da je najbolj važna reč izpovedovati to "pravico", bi nas "Bodočnost" rada v svoji argumentaciji prepričala, da tudi komunisti ne bodo mogli "rešiti nacionalno vprašanje". Nihče v demokr. emigraciji ne verjame, da ga bodo ti rešili, zakaj potem tak argument uporabljati v razpravi? Toda na tak način ga tudi "Bodočnost" ne bo. Kajti "pravica narodov na samoodločbo" izgubi vrednost čim zavarujemo temeljno, najvažnejše pravo: pravico človeka na samoodločitev! Da pa bi človek mogel to svojo "pravico" uporabiti v svojo in svojih sosedov korist, mora imeti demokratične ideale - biti mora demokrat! To pa bo postal, ko bo razumel, da kot človek, enota v družbi, nima nobenih pravic ampak - v političnem, državljanskem smislu - samo tri dolžnosti: 1) nima pravice, da bi kogarkoli (in njegovo imovino) fizično napadel; 2) nima pravice, da kogarkoli kleveta in mu jemlje dobro ime, in 3) nima pravice, da bi odvzel komurkoli svobodo. Šele tedaj, ko se vsi ali večina državljanov drži teh dolžnosti in vsakomur nalože zakon teh dolžnosti, se rodi demokratična družba. Proces je dolg, težak, tudi nehvaležen, toda brezpogojno obvezen. (Upam, da me g. Marčetić ne bo obtožil da mu dajem lekcije iz demokracije.)

Kar zadeva akcije Bodočnosti, njihovih zvez, pisanja v časopisje itd. to vsekakor ni škodljivo. Če je časa in volje za te reči, je lahko tudi koristno; če že nič drugega, da imajo udeleženci pri tem delu vtis da nekaj delajo "za narod". Dejstvo je, da se gospodje iz "Bodočnosti" dejansko nahajajo v emigraciji šele tri ali štiri leta! Oni so se namreč prej malo zanimali za delo demokratične emigracije; a če so se, ga niso mogli razumeti. Odkar so zapustili domovino pa vse do pred tremi, štirimi leti, oni so bili sestavni del "Zbora" in so v njegovem okviru "vodili borbo" proti njegovemu "starešinstvu" (Jakova Ljotića in drugih), da se "Zbor" "modernizira" in "demokratizira". Ko v tem niso uspeli, so zapustili Zbor in ustanovili "Bodočnost". In tako danes de-

lajo, kar je večina demokratične emigracije že davno delala in to kot nesmiselno opustila (izdelava podrobnih programov, resolucij, akcij, spomenic, zvez itd) Naj mimogrede povem, da sem organiziral in izpeljal verjetno prvo "protikomunistično" demonstracijo v Londonu 1. decembra 1944. leta, na katero so tedaj reagirali minister Savica Kosanović in nekaj partizanskih oficirjev tedaj v Londonu (beležka s sliko v TIMES 2. dec. 1944). Pravtako smo tiste čase vzdrževali zveze z "uglednimi in vplivnimi Britanci", sodelovali na protestnih mitingih, ustanavljali časopise in izdajali letake na angleškem jeziku, pisali pisma v liste itd. Toda iz vsega tega smo "dorasli", kot bodo pozneje - prej ali slej - v tem "odrasli" tudi novi emigranti, ki so trenutno člani "Bodočnost = sti", če že sama Zveza to ne bo. Zato me niti malo ne čudi, da člani "Bodočnosti" danes ne morejo razumeti starejšo demokratično emigracijo, kot tudi ne morejo razumeti emigracijo mnogi ljudje, ki so komaj po begnili iz Jugoslavije.

FRANTIŠEK HLAVAČEK
(Praga)

PORTRET ENE GENERACIJE (9)

SABOR RAZPUŠČEN

Eden prvih ukrepov novega bana Cuvaja proti Hrvaško-srbski koaliciji in ostalim opozicijskim silam je bil razpust hrvaškega sabora, ker ga ni bilo mogoče prisiliti, da bi služil dunajsko-peštanskim interesom. Poleg tega ni bilo videti, da bi morebitne nove volitve privedle do kakšnega "izboljšanja" tega položaja. Zato je bil uveden neustavni režim - več kot dve leti je bila vodena uprava dežela brez sabora, neustavno, absolutistično. To je bila največja od vseh dotedanjih kršitev hrvaške ustave in državnega prava, ki je dosegla vrhunec v ukinjvi banskega urada. Namesto tega so uvedli "komisariat" s Cuvajem kot "kraljevskim komisarjem" (31. marca 1912.) Razpuščena so bila mestna zastopstva, ki so bila v rokah opozicijskih strank, ukinjena je bila pravica do zborovanja (nobeni javni sestanki niso bili dovoljeni, a privatni so bili preganjani), tisk pa so zavirali s stalnimi zaplembami in z drugimi sredstvi. Najbolj je bil preganjan Vilderjev "Pokret" - med drugim so mu odvzeli pravico prodaje na drobno - vse zato, ker so smatrali, da je ta časopis s svojim velikim vplivom na javno mnenje najbolj nevaren režimu.

Ta pritisk in nasilja na Hrvaškem so izzvala neizmerno ogorčenje v drugih jugoslovanskih deželah monarhije, - v Dalmaciji, Istri, Sloveniji. Tu so povsod prirejali protestne demonstracije proti nasilju na Hrvaškem. Jugoslovanski poslanci iz teh dežel so v cesarskem svetu na Dunaju - in z njimi poslanci drugih slovanskih dežel, posebno Čehi - najostreje protestirali proti absolutizmu na Hrvaškem. Jugoslovanski poslanci teh dežel so predložili cesarju spomenico, v kateri so prikazali obupen politični in ekonomski položaj na Hrvaškem. Te akcije so imele velik odmev v mednarodnem tisku, kar je alarmiralo Madžare, ki so v dunajskem parlamentu napadli opozicijske stranke. Poslanec Geza Polonyi je izjavil, da "ta stvar" (t.j. spomenica) "spada pod kazenski zakon, ker gre za konspirativno agitacijo slovanskih poslancev v cesarskem svetu s poslanci hrvaškega sabora proti naši državi."

Spomenica je bila zaplenjena na Hrvaškem, vendar se je zanjo zvedelo preko peštanskih in inozemskih časopisov.

Prilike na Hrvaškem so vodile do splošnega radikaliziranja naroda in zlasti mladine, ki se je nagibala k Supilovemu revolucionarnemu pravcu in ga propagirala z novimi mladinskimi listi, ki so izhajali na Reki, v Splitu, na Dunaju in Pragi. Demonstracije proti Cuvajevemu režimu dobivajo posebno ostrino v Bosni in Hercegovini, pri katerih sodelujejo pripadniki vseh treh ver. Eden glavnih organizatorjev je

bil Dr. Danilo Dimović, pripadnik "generacije 1895.", ki je postal voditelj bosanskih Srbov in ki bo odigral zelo važno vlogo za časa svetovne vojne. Po veliki skupščini, sklicani v Sarajevu od vseh opozicijskih strank v februarju 1912., je prišlo do burnih demonstracij (za časa katerih sta bili zažgani avstrijska in madžarska zastava). Policija je nastopila brutalno, nekaj oseb je bilo ranjenih, posebno težko muslimanski dijak Šahin-Agić. To je spet izzvalo demonstracije slušateljev zagrebške univerze, ki jih je hotela policija na silo za dušiti, toda dijaki so se zabarikadirali v zgradbi univerze, tako da se je policija morala lotiti obleganja, dokler niso dijaki zaradi pomanjkanja hrane morali sami popustiti. Sledile so stroge kazni. Te pa so spet izzvale upor srednješolske mladine obeh spclov, ki je na ulicah raznih mest demonstrirala, kar je privedlo do generalne stavke srednješolcev. Režim je odgovoril z zaporo vseh srednjih šol za mesec dni in z najstrožjimi postopki proti mladim demonstrantom (proti o = trokom!) in s strogimi kaznimi. Ta nezaslišan pojav je bil kot prava senzacija komentiran v vsem slovanskem tisku v monarhiji in v tujem tisku, ki ni prenehal posvečati velike pažnje vsemu dogodkom na Hrvaškem. V tem okviru so tudi poročali o atentatu omladinca Luke Jukića na Cuvaja (ki sicer ni bil ranjen ampak neki zradnik, a en stražar je bil ubit) ter o aretacijah na stotine omladincev in o procesu proti Jukiću in enajstoricí soobtoženih.

Poljski učenjak, profesor krakovske univerze Tadeusz Grabowski, ki se je že dolgo časa bavil z jugoslovansko književnostjo in je objavil o njej mnogo odličnih študij, je sedaj izdal knjižico o političnih razmerah na Hrvaškem. V njej je obsodil uvedbo neustavnega stanja in komisariata, kar je karakteriziral kot teško kršitev državnega prava in politično-juridične samouprave Hrvatske ter kot ponižanje časti banskega dostojanstva. Toda - je nadaljeval - "to zlo bo prineslo korist hrvaški narodni stvari, ker je privedlo do sporazuma opozicijskih sil na Hrvaškem, poudarilo pomen ter okrepilo edinstvo HSK."

TRIALIZEM

Ta sporazum je bil sklenjen med Koalicijo in pravaši - Starčevićanci in Frankovci - z eno, posebej poudarjeno točko programa: borbo za finančno neodvisnost Hrvatske. Sporazum je veljal tudi za morebitne nove volitve, (do katerih pa zaradi Cuvaja ni prišlo,) a priključili sta se mu tudi Radićeva Seljačka in srbska radikalna stranka.

Sporazum z Radićem in Frankovci (katerih vodja je bil po smrti Josipa Franka njegov sin Ivo,) ni trajal dolgo, ker so se ti ob Šuštaršičevi propagandi izjavili za trializem; Radić je ponovno zahteval priključitev Bosne in Hercegovine k Hrvaški, (vztrajal je, kajpak brez uspeha, da Koalicija sprejme to zahtevo.) S tem namenom je v Sarajevu tudi razgovarjal z nadškofom Stadlerjem, voditeljem protisrbske struje Hrvatov v Bosni. Koalicija je proti temu sistematično odklanjala vse trialistične kombinacije kot tudi kakršnokoli rešitev jugoslovanskega problema v okviru avstro-ogrske monarhije. Za svoj stalen cilj je imela: rešitev za vse področje dežel, v katerih žive Hrvati, Srbi in Slovenci, brez ozira na trenutne državne meje. Odbijala je idejo trializma, ker bi ta, po Šuštaršičevi zamisli, izraženi v spomenici nadvojvodi Francu Ferdinandu iz leta 1909., "jugoslovanska država, obsegajoč Hrvaško, Slavonijo, Bosno in Hercegovino, srbske pokrajine v Madžarski ter slovenske in hrvaške dežele v Cislitaniji, postavila jugoslovanske narodne struje v službo dinastične svetovne politike Habsburžanov, ter bi bila gotov temelj za cenovno tripetalno balkansko in jadransko politiko monarhije". Ta avstrijski in habsburški program je podpiral tudi Stjepan Radić, čeprav je pomenil radikalen odklon od njegovega prejšnjega načrta "slovanske" Podonavske federacije.

Vse te romantične težnje gotovih slovenskih in hrvaških politikov "je uničil z enim zamahom val nacionalizma, prebujenega z balkansko vojno", kot smo že citirali po dr. Paulovi.

BALKANSKA VOJNA

Balkanska vojna, toda zlasti veličastne zmage srbske vojske so imele odmev, o katerem piše dr. Horvat ("Politička povijest Hrvatske" st. 419.) : "Redko kateri mednarodni dogodek je tako močno in globoko vplival na najširše sloje v hrvaških deželah kot vojna držav balkanske zveze proti Turški l. 1912. Ta vojna je več doprinesla k zavesti skupne ušode Južni Slovanov kot pa vsi in tudi največji ideologi in borci za slovansko vzajemnost... Osvobodilna vojna balkanskih narodov je z enim zamahom ustvarila nov položaj: vzbudila je čustveni element pri narodnih množicah, vsi dotedanji elementi so pridobili živo krvavo vsebinsko... junaštvo je postalo stvarnost in kot stvarnost je fasciniralo..." Ta silen odmev dogodkov na Balkanu, ki ga ni mogel zadušiti niti komisariat, ni ostal brez vtisa niti v Pešti niti na Dunaju. Nepričakovane zmage balkanskih Slovanov so izzvale na Dunaju splošno zmedo, v Pešti pa, kjer so vedno bolj realno politično mislili, močno previdnost". A dr. Paulova ("Jugosl. otpor i češka Maffija", str. 34.) piše : "Kumanovo je povzročilo duhovno revolucijo. V Srbiji se je širil jugoslovanski program, hrvaški narod (tudi najširši sloji) pa se je z navdušenjem ogrel za Srbijo in Črno Goro. Hrvaški mladeniči so šli v boj, ramo ob ramo, s Srbi."

HSK je do te vojne vodila pasiven odpor do Čuvajevega režima, a je sedaj smatrala, da je treba nastopiti aktivneje. Ker na Hrvaškem niso bili dovoljeni sestanki, (vsi poskusi so bili nasilno preprečeni) je sklicala za 28. november v Budimpešti konferenco svojega vodstva in nekkih bolj znanih prvakov. Navzočih je bilo 59 oseb, med njimi veliko število naprednjaških vodij, na čelu s Svetozarom Pribičevićem in Vesleslavom Vilderjem, ki sta bila tudi glavna avtorja resolucije, sprejete soglasno na konferenci. V resoluciji "HSK izjavlja predvsem svoje simpatije z borbo, katero združeni balkanski narodi, a zlasti junaški srbski bratje vodijo za svobodo in civilizacijo. Toda z ozirom na vzne mirljive glasove in zapleteni mednarodni položaj smatra HSK za svojo sveto dolžnost, da da izraza pričakovanju, da se bodo mednarodni faktorji v monarhiji soglasno z željami večine naroda v monarhiji izjavili za blagodejno politiko miru... HSK gleda v sedanjem stanju komisariata težko kršitev ustavnih garancij skupnega madžarsko-hrvatskega prava kot tudi kršitev osnovnih samoupravnih zakonov hrvaške ustave... HSK pričakuje, da bodo mednarodni šinitelji že enkrat sprevideli nevarnost in nevarnost sedanjega absolutističnega stanja na Hrvaškem in v najkrajšem času vrnili Hrvaški njene ustavne pravice." V resoluciji so tudi protestirali proti ukinitvi srbske cerkvene avtonomije, s katero so bili "kaznovani" Srbi zato, ker so bili solidarni s Hrvatimi v obrambi ustavnosti in v borbi proti absolutističnemu režimu.

Rezolucija je bila izročena madžarski vladi in je bila tiskana v Pešti kot letak ter od tam razširjena po jugoslovanskih deželah monarhije, kjer je povsod napravila velik vtis in doživela splošno odobravanje.

Dejansko je to bil pogumen in drzen akt, da je Koalicija za časa, ko so avstrijski vojaški krogi firsirali vojno proti Srbiji, (Koalicija je to dobro vedela,) izrazila svoje "simpatije do junaških srbskim bratov". Toda ta je to smatrala kot svojo dolžnost in je bila v svojem nastopu podprta v spoznanju, da s tem izraža tudi razpoloženje velike večine hrvaškega in srbskega naroda v monarhiji, ki je v zmagah Srbije slutil tudi možnost lastnega skorajšnjega osvobojenja, v katerega je tedaj trdno upal. To razpoloženje ljudstva, katerega izraz je bila rezolucija Koalicije, je doprineslo v veliki meri (poleg drugih razlogov) k temu, da ni že l. 1912. ali 1913. prišlo do vojne proti Srbiji. Nevarnost, da bi takšna vojna naletela na oster odpor naroda, so spoznali Madžari, pa tudi madžarski ministrski predsednik Khuen-Hedervary. On si je bil že zgodaj na jasnem, da je obnovljena politika močne roke na Hrvaškem propadla in da je treba na kakšen drug način poskusiti doseči pomirjenje - s sporazumom in to s HSK, ker je vedel, da ima ona v resnici za sabo večino naroda, četudi zaradi nasilja na poslednjih volitvah za časa Tomašičeve vlade ni dobila večine v sabri.

Khuen se je tudi nadejal, da bi se s sporazumom na Hrvaškem "spodbila privlačnost srbskih zmag na hrvatske množice", (kot je to formuliral dr. Horvat na str. 420.) Ta Khuenov načrt pa je naletel na Dunaju na odpor, ker so tam zastopali politiko, da bi zmagoviti Srbiji preprečili izhod na Jadransko morje, kar je poleg prizadevanj militarnih krogov ponovno in znova približevalo nevarnost vojne. Khuenu je kljub temu uspelo, da je odstranil Čuvaja in da je novoimenovani predstojnik politične uprave na Hrvaškem dr. Unkelhäuser dobil nalogo pripraviti likvidacijo komisariata. Medtem je bil imenovan za novega predsednika madžarske vlade grof Tisza, katerega nastop proti Dunaju je bil mnogo bolj energičen. Dosegel je, da je bil julija 1913. imenovan za novega kraljevskega komisarja Ivo baron Skerlec z izrečnim poslanstvom, da pospeši likvidacijo komisariata in ponovno vzpostavi ustavnost na Hrvaškem.

RADIĆ V BALKANSKIH VOJNAH

Praden preidemo na nadaljnji razvoj političnih razmer, je treba na kratko opisati Radićev **stav** v važnem razdobju balkanske vojne. On je bil daleč od navdušenja, ki se je pojavilo med narodom in v samih kmečkih množicah. Vendar je pozdravil, da se balkanski Slovani osvobajajo stoletnega turškega suženjstva. Toda velike zmage Srbije so vzbudile v njem strah pred prevelikim vplivom Srbije na Jugoslovane v Avstro-Ogrski, vpliv, ki po Marjanoviću (str. 100) "vodi h koncentraciji v smeri proti Vzhodu, proti njegovemu prepričanju o koncentraciji v smeri proti Zapadu. V sporu sta avstroslavizem (Radićev, op. FH) in balkanoslavizem metoda pacifistične konstrukcije in metoda revolucionarne destrukcije" (tj. destrukcije Avstro-Ogrske, op. FH). Ta bojazen pred privlačnostjo Srbije na Hrvate vodi do tega, da se v poznejšem bolgarsko-srbskem sporu Radić postavi na stran - Bolgarije. S tem sicer ni izrečno vendar pa stvarno zapustil svojo dotakratno tezo, da so Srbi in Hrvati en narod (katero je pozneje spet javno naglašal).

Se en važen primer kolebanja v takratnem političnem stanju je bil in to primer voditelja hrvaških naprednjakov dr. Ivana Lorkovića. Tudi on se je ustrašil zaradi nevarnosti neke srbske "supremacije" v bodoči skupni državi. Resda se ni popolnoma izrekel za triarizem, toda izrazil je zahtevo, da se Dalmacija, hrvaški del Istre, Bosne in Hercegovine priključijo Hrvaški in z njo ustvarijo državo v okviru avstrijske monarhije, - s ciljem, da bi se lahko ta pozneje kot enakopraven faktor pogajala s Srbijo o zedinjenju. Zapleten v mrežo te ideje se ni strinjal s taktiko Koalicije, niti ni sodeloval na njeni peštanski konferenci in na njeni resoluciji manjka njegov podpis. Toda nihče od naprednjakov in drugih elementov HSK ni sledil Lorkoviću v omenjeni smeri, katera se je pozneje spremenila tudi pri njem.

Zavlačevanje normalizacije prilik na Hrvaškem po krivdi Dunaja in njegovih upov, da bo Srbija v konfliktu z Bolgarijo doživela poraz in da se bo s tem spremenila situacija na Balkanu in na jugu monarhije, - je izzvalo nezadovoljstvo in nadaljnje radikaliziranje ljudstva. Eden od izrazov tega nezadovoljstva je bil atentat mladega Hrvata Dojčića na komisarja Skerleca - kot je izjavil na sodbi, ne na njega osebno ampak kot na neustavnega komisarja in predstavnika neustavnega stanja. Dojčić je prišel iz Amerike, (kjer je živel kot delavec,) da izvrši atentat na Čuvaja, ne vedoč, da se medtem že pripravlja sprememba političnih razmer na boljše. Vendar je njegovo dejanje odgovarjalo ozračju, ki je tedaj še vedno vladalo v deželi.

Ta atentat, (kot tudi prejšnji Jukićev,) je vznemiril protirevolucionarja in pacifista Stjepana Radića, ki je na hitro roko predelal enega svojih prejšnjih člankov "proti tiraniji in revoluciji" ter ga izdal kot brošuro pod naslovom: "Javno politično sporočilo prebujenim kmečkim bratom posebno v Ameriki in po ostali tujini". Z Dojčićevo izjavo v mislih, da je v Ameriki veliko število Hrvatov, ki so pripravljeni, da vrše na Hrvaškem atentate, je hotel s to brošuro prepričati Hrvate v Ameriki - in v domovini - da je borba "zakonitim putem" edino pravilna, ker v "današnji dobi, ko je prava tiranija popolnoma nemogoča, niso atentati proti navideznim tiranijam niti malo

upravičeni." O nemirih l.1903. pravi, da "so nam ti nemiri toliko ško dovali, da so odločilni državniki na Dunaju in v Pešti enako prepričani, kako smo mi Hrvatje baje taki nemirneži in vetrnjaki, da mora biti nam nami vedno 'stroga paska i jaka šaka' ". Tako je torej indirektno opravičeval nasilje na Hrvaškem, češ da so ga zakrivili sami Hrva = ti zaradi svojih nemirov; pozabil je, da so upori iz l.1903. ukinili Khuenov režim in dovedli ne do "paske i jake šake" nego do blažjega Pejačevićevega režima s svojimi koristnimi posledicami.) Brošuro je Radić natisnil v 25.000 izvodih v lastni nakladi - toda bila je zaplenjena. On je proti temu protestiral na komisariatu in se skliceval na stavek v brošuri: "Ker ni baron Skerlec do sedaj niti malo spremenil svojega načina, še manj pa cilj, to le dokazuje, da hoče svojo nalogo rešiti najresneje in najvestneje" in na to, da v brošuri obsoja Dojčićev atentat. Zaplemba je bila preklicana! Marjanović je o tem pisal na str.114.: "Strah, ki se je polastil tudi Skerlecza, je izjemoma pri = vedel tudi birokracijo k pameti: direktno ali indirektno je pomagala pri širjenju te Radićeve brošure pa tudi pri - diskreditiranju njene = ga avtorja"... "Ta Radićev nastop v tej dobi pa ga je izpostavil ne le napadom ampak tudi preziru." (To je treba razumeti tako, ker se je med narodom smatralo Dojčićevo dejanje kot opomin odgovornim krogom na Du naju in v Pešti, da že enkrat nehajo z nasiljem na Hrvaškem.) S Svoje strani ni Svetozar Pribičević le odbil Radićevo prošnjo, da priporoči njegovo brošuro v "Srbobranu", ampak je ni hotel niti oglašati.

RADIĆEV PORAZ

Ni izključeno, da je poleg drugih razlogov, tudi Dojčićev atentat pospešil akcijo za normalizacijo prilik na Hrvaškem, ki se je (iz omejenih razlogov) vlekla že toliko časa. Atentat je bil izvršen 25. septembra. 17. novembra je prišlo s poredovanjem Skerlecovim do direktnih razgovorov med Koalicijo in grofom Tiszo, ki so se končali v spo = razumu, ki je zadovoljil glavne pogoje Koalicije: ukinitev komisariata, ukinitev železniške pragmatike in razpis novih volitev za sabor. Že 1. decembra je bil tedanji komisar imenovan za bana Hrvaške in 7. decembra je bila ukinjena železniška pragmatika. Ljudstvo je z navdušenjem sprejelo za velik uspeh Koalicije. Na volitvah 16. in 17. decembra 1913. je potem izjavilo zaupnico Koaliciji s tem, da je izbralo 47 njenih kandidatov, kar pomeni absolutno večino, (sabor je imel 88 poslancev,) ki se je na naslednjih volitvah še povečala. S tem je narod tudi odobrill stališče Koalicije do balkanske vojne in posebno do Srbije. Na = sprotno pa je Radićevo mlačno stališče v teh dogodkih pripeljalo do poraza njegove stranke na volitvah. Število njegovih poslancev je padlo od prejšnjih osem na tri poslance. (Tu bi rad pripomnil: V svoji brošuri "Hrvatski pokret g.1903" je zapisal Radić, da je bilo takrat 50.000 volivcev, od teh okoli 20.000 uradnikov in ljudi iz meščanskih slojev, a le 30.000 kmečkih glasov. Volivna reforma, ki jo je Koalicija izsilila za časa vlade bana Tomašića, je dvignila število volivcev na okoli 195.000, kar je raslo na naslednjih volitvah. L.1913. je bilo vpisanih 208.000 volivcev. Po omenjenem Radićevem računu bi tedaj moralo biti najmanj 150.000 kmečkih glasov, toda Radićeva stranka leta 1913. ni dobila niti celih 13.000 glasov in komaj tri mandate. Eden od razlogov tega poraza je bilo Radićevo stališče do balkanske vojne in do srbskih zmag.) Od ostalih strank so dobili madžaroni 13 mandatov, Starčevićanci 14 a Frankobci samo 8 (tudi tu je bila čutiti vpliv zaradi stališča, ki ga je zavzela stranka do balkanske vojne.)

Koalicija je torej zopet prišla na oblast in celo dosegla važen uspeh: razširitev samouprave na četrti odsek: narodno gospodarstvo. Omenili smo že velik pomen tega, da je Hrvaška za časa vojne lahko vodila lastno gospodarsko politiko. Vendar pa Koalicija ni dosegla izboljšanja finančne pogodbe med Hrvaško in Madžarsko, ker je rok za podaljšanje iste potekel 31. decembra, a je sabor imel samo tri dni časa za izglasovanje finančne pogodbe. Tako je morala Koalicija predložiti saboru, da podaljša obstoječo pogodbo, čeprav je bila za Hrvaško neugodna. A Koalicija je bila pripravljena boriti se za finančno neodvisnost Hrvaške. To zasedanje sabora karakterizira dr. Horvat ("Povjest" str.429)

PISMA UREDNIKU

SLOVENCİ V JUGOSLAVIJI: G. Urednik! Članek "O smislu Jugoslavije" (KT štev. 284) je bil še posebej zanimiv, ker vem pozitivno, da se Slovenci, ki delajo po raznih delih države, dobro zavedajo, da so pri mnogih novih podjetjih udeleženi slovenski dinarji. Zato poskušajo marsikje zavirati predlagane načrte in jih ne odobriti, če nimajo resničnih izgledov za uspeh in rentabilno poslovanje. Gospodarski investicijski načrti se namreč mnogokrat delajo od predsednikov komun, ki nimajo ne prave izobrazbe niti tiste zdrave pameti, ki je lastna ali priučena ljudem, ki morajo investirati svoje lastne novce. Če namreč novo podjetje propade (in dosti jih je, ki tako končajo), predsednik komune nič ne izgubi, še partijskega ukora ne dobi ponavadi. Posebno na deželi vlada velika kamarila, kjer "roka roko umiva" in se napake ne kaznujejo. V najboljšem primeru se krivec postavi na manj važno pozicijo. Dostikrat niti UDBA ne zve za poneverbe in tudi če zve, ne naredi dosti. Šele obsodba predsednika Komisije za vodno gospodarstvo Sinanovića na 15 let robije radi poneverb, je tudi našim partijcem nagnala strah v kosti. Oblasti bi morale s takimi obsodbami nadaljevati. Da prikažem, kako težko je celo najvišjim partijskim organom kaj napraviti v zvezi z izrabljanjem slovenskih davkov, naj omenim, da je že pred nekaj leti sam Miha Marinko ostro protestiral proti odvajanju slovenskih investicijskih fondov v druge dele Jugoslavije, posebno v Črno goro. Bil je partijsko kaznovan in je "za kazen" moral iti v Titov Veles v Makedoniji, kjer je moral govoriti o bratstvu in edinstvu jugoslovanskih narodov. Cela zadeva je bila celo pred CK KPJ. Posebno težavna je situacija, odkar Leskošek ni več minister v Beogradu. (Odstavili so ga, ker je preveč pil in ker je grdo zmerjal direktorje raznih industrijskih podjetij.)

Na drugi strani je pa tudi res, kot to poudarjate v uvodniku v isti številki, da Jugoslovani iz ekonomskih problemov ne napravljajo kakšne tragedije. Slovenci se zavedajo, da bi v kakršnemkoli sistemu, ki bi vladal v Jugoslaviji, verjetno dali več drugim jugoslovanskim republikam kot pa iste njim. Večina tudi ne bi imela preveč proti in bi to smatrala neizogibno - čeprav neprijetno - breme, potrebno, da si Slovenci zagotovijo svoje meje in otično bistvo. Nezadovoljstvo izvira v tem, da se pod današnjim režimom denar tako rekoč razmetuje. Ko je Jugoslavija dobila od Mednarodnega denarnega fonda 270 milijonov dolarjev, da si popravi svoje trgovske deficite, so se po Beogradu naenkrat pojavili zlati prižigalniki in zlata nalivna peresa. Importirala so se najrazličnejša luksuzna blaga. To naše ljudi, ki so drugače skromni in varčljivi (vsaj starejše pokolenje), boli in to stopnjuje kritiko pomoči južnim krajem.

Beograjski Slovenec

"kot eno najburnejših in najtemnejših v hrvaški parlamentarni zgodovini". Proti predlogu Koalicije pride do obstrukcije Radičevcev in Frankovcev, kar pa je Koalicija brezobzirno zatrla. Ta burna doba, v kateri je bil anuliran tudi Radičev mandat, je trajala do sarajevskega atentata 28. junija 1914, ki mu je sledila vojna proti Srbiji in svetovna vojna.

Za časa vojne se je pokazala korist za Hrvaško in pozneje za jugoslovansko stvar, da je prišla 1913. na vlado Koalicija in jo obdržala tekom cele vojne kljub neštevilnim denunciacijam od strani Frankovcev o njeni "veleizdaji", kljub vsem intrigam in pritiskom vojaških oblasti, ki so hotele vpeljati vojaško diktaturo, kljub velikim žrtvam in preganjanju svojih prvakov, počenši z brati Pribičević, Vilderjem, Lorkovićem, Šurminom, Bertićem, Popovićem, Budisavljevićem in drugimi pripadniki "generacije 1895", ki so bili vsi denuncirani ter vojaškim oblastem in policiji ožigosani kot veleizdajalci.

O težki in nevarni vendar pa tudi slavni dobi "generacije 1895." in Hrvatsko-srbske koalicije za časa vojne, a na žalost tudi o negativni vlogi Stjepana Radića, ki je stopil povsem v službo Avstrije in Habsburžanov, bomo govorili v drugem delu te študije.

Konec 1. dela

KAKO NAJ ŠTEJEMO?

(Danes objavljamo tretji članek o novem Slov. pravopisu. Prejšnja članka sta izšla v novembru 1962. in v januarju 1963. Ur.)

Dne 12. oktobra je DELO priobčilo sliko z Bleda. (olni se nudijo na posojajo pod desko z napisom: "Vožnja s čovni Din 260 na uro". DELO komentira: "V blejskem kopališču so radikalno /rešili/ spor med bravci in bralci: ukinili so rabo črke L tudi tam, kjer doslej ni bila sporna. Ali pa je to še starejša gorenjska pravopisna varianta?" Navedeni slučaj ne priča zgovorno samo o dvomih, ki so se porodili z uvedbo pripone -avec in -ivec ampak kaže na zanimanje, ki je nastalo za slovenski jezik in njegovo pravilno rabo, enako kot splošno željo ljudi, da povedo, kje jih tišči -pravopisno govoreč- in kje bi si želeli sprememb.

Medtem ko je prejšnji članek o Slovenskem pravopisu navedel je čudno zmedo, katera je nastala zaradi nekaterih jezikovnih reform in nekaj misli, ki so se porajale ob tem, naj današnji članek z nekaj bežnimi primeri, povzetih s strani DELA, nakaže to raspravo.

Eno od debat je sprožil že junija lani profesor Plemelj. Povedal je, da je z odlokom takratnega višjega nadzornika za realne predmete leta 1921. bil dan nalog, da se številca od 20 naprej izgovarjajo tridesetšest za 36, in podobno. Leta 1937. je pokojni ban dr. Natlačen prepovedal tako izgovarjavo in Breznikova slovnica se je morala v novi izdaji pokoriti temu diktatu. Profesor Plemelj smatra, da je to bilo storjeno zato, ker je stranka na oblasti tedaj menila, da je namen odloka od leta 1921. bil posrbiti Slovence v načinu štetja in pravi, da se Slovenci v načinu štetja ločimo od Slovanov in tudi Romanov in imamo zato težave pri matematiki. Vrstni red števil mora biti v izgovorjavi tak, kakor ga hočeš imeti zapisanega. SP mora uravnati svoje predpise glede izražanja števil po pravilih, ki veljajo v računstvu.

Profesor Plemelj se je vrnil v napad decembra, ko je trdil da Prečki in Prekmurci, ki niso bili pred prvo vojno pod nemškim vplivom, štejejo dvajset ena, dvajset dve itd in da je torej ta način štetja prvotno slovenski; naloga matematikov je zato storiti vse, da se ponovno vpelje pravilno slovensko štetje.

Poslednjo izjavo je pobil Frekmurec Vilko Kovak, češ da Prekmurci štejejo kot ostali Slovenci in da je pokojni Ramovš bil mnenja, da ni dokazano, da bi štetje petindvajset itd bilo tvorjeno pod nemškim vplivom. Debata je končno končala s pričkanjem, kako prav za prav Prekmurci štejejo. Kot kaže v nekaterih vaseh res povedo desetice pred enicami, od 40 do 100 pa sploh vsi Frekmurci štejejo štirideset eden in podobno.

Zdaj ko je bilo javno izraženo mnenje, da štejemo Slovenci enaindvajset pod nemškim vplivom, bo zanimivo zvedeti, kaj bo Slovenska Akademija odločila glede vrstnega reda izgovorjave števil.

V sršenovo gnezdo je vtaknil svoj nos tudi dopisnik DELA, ki je v članku "Skrb za jezik in pisanje" oktobra lanskega leta kritiziral jezikovno nemarno pisanje in poročanje MEDVODSKEGA KURIRJA, glasila občinskega odbora Socialistične zveze delovnega ljudstva Slovenije v Medvodah. Dopisnik se je zlasti zaletel v pridevnik medvodski v naslovu časopisa, ker novi SP daje obliko medvoski. Neki čitatelj iz Vikre je opozoril, da je okolno prebivavstvo vedno reklo medvoski in da je pridevnik medvodski bil uporablján v revijah in časopisih. Drugi dopisnik pa je vedel povedati, da je leta 1955. dr. Mirko Rupel prepričal organizatorje Medvodskega tedna, da je medvodski slovično edino pravilna oblika. Kot kaže se je zgodilo, da se je v novi izdaji SP skušal približati ljudski govoricu, povzel obliko medvoski in odvrigel obliko, ki je preje veljala kot edino pravilna.

Niso bili užaljeni samo Medvodčani. Čitatelj iz Mislinje je protestiral, ker je novi SP navedel ime vasice kot Mislinje dasiravno sta obe vasi istega imena in rečico, ki jima je dala ime, poznamo kot Mislinjo. Ne dajo se tudi Gorenjci. Novi SP prizna Prisank kot edino pravilno pisavo imena te gore. Temu se je uprlo več čitateljev. Eden je rekel, da Prisank legalizira spačeno izgovarjavo pravega imena gore, ki

je Prisojnik, drugi pa je v pismu, kjer se zavzema za uporabo obeh imen, omenil knjigo "Berilo Bearla" ameriškega rojaka dr. Grampovčana, kjer se navajajo slovenske besede, ki imajo isti pomen kot podobne besede v keltskih jezikih.

Kritika pa se ni omejila na krajevna imena, kjer so bila prizadeta osebna čustva čitateljev. Videli smo tudi debate o luni in mesecu. Začelo se je z luno (nebesnim telesom) in mesecem (30 dnevi) in prelevilo v debato o Luni in lunah, mesecu in Mesecu in Soncu in soncih. Drugi čitatelj pa je obdolžil sestavljalce SP nelogičnosti: spremenili so samoglasnik "u" v zlogu "gu" pri Gvatemali, Urugvayu in Faragvayu, niso pa izvršili iste spremembe v slučaju Guama in Nicaragua.

Pravopisna komisija Slovenske Akademije je kot kaže dobila precej kritike na račun novega SP. Upati je le, da ljudje niso samo brskali po SP, da vidijo če je kaj narobe z njim, ampak da ga bodo uporabljali z namenom, da izboljšajo svojo govorico in pisano slovenščino.

J.G.

KULTURA IN OMIKA

Ameriška mesečna revija ATLANTIC, ki izhaja v Bostonu, je v številki za december 1962. leta priobčila poseben dodatek o Jugoslaviji. V predgovoru pravi urednik, da je Jugoslavija dežela šestih republik, petih narodnosti, štirih jezikov, treh ver, dveh pisav in ene same partije. Krleža piše o Jugoslaviji kot mostu med Zahodom in Vzhodom, F.W. Neal daje sliko političnega in ekonomskega položaja doma, predsednik Ljudske mladine Jugoslavije Badovinac pa piše o gradnji mladinskih cest. Vsi ostali dopisi v pregledu, ki obsega 68 strani, pa dajejo sliko zgodovinskega in kulturnega razvoja in stanja v Jugoslaviji. Tu vidimo članke o Dalmaciji, o Zagrebškem studiju risanih filmov, o srednjeveških freskah, umetnosti v Jugoslaviji v 20. stoletju, povojni literaturi, srbski epski poeziji in jugoslovanski muziki.

V pregledu tudi najdemo črtice izpod peresa Andrića, Krleže in Bulatovića, nekaj pesmi v prevodu Doriana Cooka, bivšega šefa oddaj BBC za Jugoslavijo in izbor reprodukcij jugoslovanskega kiparstva, srednjeveških fresk in modernega slikarstva.

Slovenci smo v pregledu bolj skopo zastopani. Direktor Narodnega muzeja v Ljubljani piše o Iliriji - ne Vodnikovi ampak predrinski - in v izboru slik vidimo 'Otroka z igrači' Gabrijela Štupice in 'Mrtvega Kurenta' Franceta Miheliča.

V takih pregledih je seveda polno napak ene ali druge vrste. Npr. komponist Lajovic je postal Lajović in Dobrica Ćosić je postal Dobricu Ćosić. V uvodnem Krleževem članku je prevajalec napravil elementarno napako, ko je srbskohrvaško besedo 'eventualan' prevedel z 'eventual'. Mogoče ima beseda drug pomen v ZDA, toda Angležu daje prevod na znanje, ga Krleža veruje v neizogibnost tretje svetovne vojne. Gromko sem se smejal, ko sem videl, da je prevod Miheličevega 'Mrtvega Kurenta': The Dead Current.

V E S T I: Ljubljanska Televizija je pričela s tečajem angleščine in ruščine (vsak 130 lekcij). - Za vpis na zagrebško univerzo je odslej potreben predhodni kvalifikacijski izpit. - Skoro polovica 3000 učiteljev tujih jezikov v Srbiji nima kvalifikacij. Najhuje je z ruščino. - Mednarodna revija PEN klubov v Londonu (v angl. in francoskem jeziku) je svojo zadnjo številko skoro v celoti posvetila slovenski književnosti. - Na londonski univerzi je prof. Janko Lavrin organiziral večer sodobne jugosl. poezije v zvezi z izidom "An Anthology of Modern Yugoslav Poetry" v založbi Drž. založbe Slovenije. Toda izbor pesmi v njej kritizira v DELU njegov literarni kritik, češ da ga je narekovalo pomanjkanje dobrih prevajavcev. Prevod Krleževe pesmi pomeni nasprotno, kar je hotel povedati pesnik. - Slov. Akademija pripravlja slovar slovenskega jezika. Doslej vsebuje rokopis okoli dva milijona izpisov iz slovenskih tekstov različnih dob. Kmalu bo izšel prvi del Tehniškega slovarja slovenščine (6300 izrazov v črkah od A do O). - Letos praznujejo 100 letnico slov. stenografije. - V Parizu je izšla Antologija slovenske poezije v franc. jeziku. V zvezi s tem je bilo več predavanj v franc. kulturnih krogih in na radiu.

SPECTATOR

OD MESECA DO MESECA

USTAVA IN ZASTAVA

Da bi pripravila novo ustavo, je zvezna skupščina 7. aprila lani prelomila staro ustavo in si podaljšala mandat "največ za eno leto" ali do sprejetja nove ustave. Točno eno leto kasneje, v nedeljo 7. aprila 1963, je Petar Stambolic proglasil novo ustavo Socialistične federativne republike Jugoslavije in razpustil skupščino. Po zapletenem postopku se bodo volitve vršile od sredine maja do 16. junija. Delno neposredno in delno posredno bodo izvoljeni poslanci v občinske, okrajne, republiške in pet domov zvezne skupščine.

Kardelj je povedal skupščini o velikem delu, katerega je opravila ustavna komisija. V ustavi so jasneje izrazili osnovna načela socialističnega samoupravljanja, gospodarskih razmerij in obvez družbene skupnosti. V njej so določbe o upravljanju podjetij, o omejitvi zemljiške lastnine na 10 hektarov in podrobnosti o državni upravi.

Mnogi se predlagali, je rekel Kardelj, naj sprejmemo rdečo zastavo kot državno zastavo, da bi tako izrazili socialistični značaj dežele. Kasnejša posvetovanja so privedla do zaključka, da naj ne spreminjamo simbolov ustvarjenih med osvobodilno vojno in revolucijo, ker so postali neodddvojen del revolucionarnih tradicij. To posebno velja za narodno zastavo. Okrog nje sta KP in OF zbirali vse sile proti okupatorju in z njo je Tito vodil zmagovito vstajo. Zato je "ta zastava prav tako draga kot rdeča zastava revolucionarnega gibanja". Poleg tega bi bila sprememba draga in zapletena in zato so se odločili, da bo zastava ostala taka kot doslej: modro-belo-rdeča z rdečo petokrako zvezdo.

OH, BITVA VROČA

Med volivno kampanjo je treba govoriti o doseženih uspehih na "gospodarsko-ekonomskem" polju in v celotnem socialističnem razvoju, je povedal Ranković na seji izvršnega odbora zveznega odbora Socialistične zveze 6. aprila. V borbi proti težavam in napakam včasih pozabimo na uspehe, med katere se uvrščajo naraščanje proizvodnje in zaposlenosti, napredovanje kmetijstva na socialistični osnovi, zdravstvena zaščita, socialno zavarovanje in šolstvo, saj 88% šoloobveznih otrok hodi v šolo. Poleg tega so utrjevali "demokratizem", kar se je pokazalo z udeležbo 1 milijona ljudi v samoupravnih telesih. V zunanji politiki so se zavzemali za mir in sožitje ter si pridobili velik ugled.

V zadnjih letih se je zmanjšalo naraščanje proizvodnje in na dan so prišle nepravilnosti v družbenem življenju. Tito je v Splitu odkrito govoril o teh slabostih, nakar so se pričeli boriti proti vsemu, kar je nesocialistično. Borili so se za demokracijo delovnega človeka. Borili so se proti birokraciji in liberalni malomeščanski razuzdanosti. Borili so se za socialistične odnose. Borili so se za sprovajanje odlokov v borbi proti vsem negativnim pojavom. Ob tej silni borbi morajo zagotoviti stalno naraščanje proizvodnje in proizvajalnosti. Med volitvami je treba poudariti te naloge in se zanje boriti.

Ker nova ustava uvaja načelo rotacije in omejuje pravico do ponovne izvolitve, bo preprečila pretirano nabiranje funkcij in razširila krog ljudi v predstavniških organih. Zato se bodo voditelji menjavali na položajih in se izmenjavali med federacijo, republikami, komunami ter gospodarskimi, političnimi in družbenimi organizacijami. To zadaja "kadrovske politiki" nove naloge. Razlagati je treba potrebo rotacije in skrbeti, da bodo novi ljudje napredovali po ugledu, ki so si ga pridobili v družbi, ne pa po priporočilu posameznikov ali skupin. Z razdeljevanjem položajev in s postavljanjem kandidatov za volitve so se ukvarjale kadrovske komisije v federaciji in po republikah. V kratkem bodo naznanili celo vrsto postavitev, precej tovarišev pa bo odšlo v pokoj zaradi starosti ali slabega zdravja.

Vsako leto izda CK sovjetske KP pozive za prvi maj. Letos je pozival na sodelovanje med sovjetskim in jugoslovanskim ljudstvom v interesu miru in socializma. Toda tri dni kasneje so v Moskvi objavili popravljeni poziv, ki je izražal "bratske pozdrave delovnemu ljudstvu socialistične federativne Jugoslavije, ki grade socializem" in vzklikal "večnemu in nerazrušljivemu prijateljstvu" med sovjetskim in jugoslovanskim ljudstvom.

PLENUM SOCIALISTIČNE ZVEZE

V Beogradu se je 15. marca vršil 4. plenum zveznega odbora Socialistične zveze, ki je bil posvečen tekočim zadevam in nalogam Socialistične zveze na vasi. Plenum je otvoril generalni sekretar Socialistične zveze Aleksandar Ranković, narakar je sekretar zveznega odbora Krsto Popivoda poročal o politiki na vasi in nalogah Socialistične zveze na podeželju.

Krsto Popivoda je v svojem poročilu navedel vrsto podatkov, ki kažejo kake spremembe so se izvršile na vasi po vojni in posebno v poslednjih par letih. Dejal je, da je podeželje znatno spremenilo svoj videz z okrepitevijo materialne baze poljedeljstva, razvojem socialističnega sektorja poljedeljstva in s kooperacijo med zadrugami in privatnimi kmeti. Sprejetih je bilo tudi več drugih ukrepov za izboljšanje gospodarskega položaja poljedeljstva.

Število prebivalstva, ki se ne bavi s poljedeljstvom predstavlja sedaj polovico celokupnega prebivalstva Jugoslavije. Število podeželjskega prebivalstva se je v letih med 1949 in 1960 zmanjšalo relativno in absolutno, ker je v tej dobi več ljudi zapustilo vas kot pa je znašal naravni prirastek. Samo 39,2% vaških gošpodinjstev živi izključno od poljedeljstva, 34,4% vaškega prebivalstva živi od ne kmečkih dejavnosti, a 26,7% živi od poljedeljstva in nepoljedeljskih dejavnosti. Ta hitra sprememba v sestavi prebivalstva potrjuje preobrazbo Jugoslavije iz zaostale poljedeljske dežele v moderno industrijsko in poljedeljsko deželo.

Popivoda je dalje v svojem poročilu dejal, da se pravica do zemljiške posesti v Jugoslaviji spoštuje, ker je zagotovljena v ustavi. Vendar to ne daje pravico do slabega obdelovanja zemlje ali pa celo pustiti jo neobdelano. Naloga Socialistične zveze in drugih činiteljev je, da se onih 85% orne zemlje v privatni posesti pravilno obdela. Socialistična zveza bo tudi skrbela, da se kooperacija med privatnimi kmeti in zadrugami razširi.

Lani je socialistični sektor kupil 50,000 ha zemlje, a letos so bili odobreni krediti za nakup čez 300,000 ha zemlje. Socialistični sektor je imel radi večjih investicij v poljedeljstvo mnogo večji donos kot pa privatne kmetije: lani je pridelal povprečno 28,9 meterskih stotov pšenice na ha, medtem ko privatne kmetije le 14,2 meterskih stotov na ha. Socialistični sektor, ki je posedoval l. 1961 le 12% vse orne zemlje je pridelal 85% vseh tržnih viškov pšenice in 65% tržnih viškov koruze.

V zadnjih petih letih je bilo investiranih v poljedeljstvo 501 milijard dinarjev. Socialistični sektor ima sedaj 36,000 traktorjev, a potrošnja umetnih gnojil se hitro viša. Uspehi doseženi v socialističnem sektorju in pa napori političnih faktorjev bodo navedli privatne kmete k večji kooperaciji s socialističnim sektorjem.

Popivoda je priznal, da so ti uspehi nezadostni, ker tempo razvoja poljedeljstva in raven proizvodnje še vedno ne zadovoljujejo vse večjih potreb v hrani, in industriji in izvozu. To bo mogoče doseči le s povečanjem donosa, uporabo modernih metod kmetovanja na socialističnih posestvih in s povečanjem njihovih posestev.

Potrebno bo tudi vzgojiti visoko kvalificirane kadre in razviti podeželje, ker samo pod boljšimi kulturnimi in prosvetnimi pogoji in višjim življenjskim standardom bo kmečko prebivalstvo postalo tudi bolj napreden proizvajalec. Zato mora biti gradnja cest, šol, kulturnih domov, kinematografov, komunalnih in drugih uslug na podeželju dolgoročen program pri katerem bo socialistična zveza rad pomagala.

Mehiški prezident Adolfo Lopez Mateos je bil na uradnem obisku v Jugoslaviji od 29. marca do 1. aprila. Poleg Beograda je obiskal še Novi Sad. V skupni izjavi o njih razgovorih sta Lopez Mateos in Tito govorila o miru, gospodarskem razvoju nerazvitih dežel, načinih za zmanjšanje napetosti ter trgovini, gospodarskem, kulturnem in drugem sodelovanju med obema deželama. Tito je tudi z veseljem sprejel vabilo da obišče Mehiko kar bo najbrže storil letošnjo jesen.

Podpredsednik Mijalko Todorović je v marcu vodil jug. državno delegacijo na Madžarsko, kjer je podpisal protokol o gospodarskem sodelovanju, a v aprilu drugo delegacijo na Poljsko kjer je tudi podpisal protokol o gospodarskem sodelovanju.

Svetozar Vukmanović je vodil sindikalno delegacijo na obisku v ZSSR kjer je med 10-dnevnim bivanjem obiskal tu Hruščova na Črnem morju.

IVAN STANIČ